

attention is paid to the phenomenon of problematization, which is characteristic of postmodernism as an art movement. The elements used in creating a tragicomic tonality and problematizing the war metanarrative in the novel are analyzed. The use of alternative value systems is identified as the key difference between Heller's depiction of World War II and its reflection in the metanarrative.

Key words: *postmodernism, discourse, metanarrative, problematization, J. Heller, World War II.*

УДК 821.161.2-3 Тарнашинська Л.

О. О. Федосій, асист.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ДІЙСНОСТІ В ОБРАЗНІЙ СИСТЕМІ ПРОЗИ ЛЮДМИЛИ ТАРНАШИНСЬКОЇ

У статті зосереджено увагу на відтворенні складної діалектики внутрішнього світу героїв, розкрита почуттєво-настрєва гама (сум, самотність, нерозділене почуття, відчай, нерозуміння, сподівання). Розглянуто особливості моделювання не лише жіночих, а й чоловічих образів у новелах Людмили Тарнашинської. З'ясовано специфіку розкриття чоловічої психології, духовного світу, майстерно зображено складну діалектику душі героя, яке відбувається через відтворення свідомих і підсвідомих відчуттів, суперечності між якими формують настроєвий епіцентр новели.

Ключові слова: *жіноча проза, мала проза, чоловічі образи, безфабульність, сум, самотність, нерозділене почуття, відчай, нерозуміння, сподівання, внутрішній світ.*

Оновлення жанрового канону, спостережене у прозовому дискурсі Людмили Тарнашинської супроводжується виникненням нових способів конструкції сюжетно-композиційної форми, модифікацією усталених принципів часопросторових моделей. **Лірико-психологічний характер** новелістики Людмили Тарнашинської, зреалізований у жанрово-структурному типі новели настрою, базований на специфіці світосприйняття авторки й осмислюється як визначальна риса її ідіостилу. З-поміж художньо-естетичних ознак творів Людмили Тарнашинської – настроєва домінанта, психологічна деталізація, суб'єктивований наратив.

Так у новелі "Зелений позирк із-надвечір'я" зображально-виражальні засоби підпорядковані настроєвій домініанті: у від-

творенні внутрішніх переживань героїв переважають відчуття туги, суму й самотності, що накладаються на спогад про минуле. Влучність та яскравість художніх засобів у творі пояснюється тим, що вони сформовані на основі асоціативних зв'язків та паралелізму. Завдяки поглибленому відтворенню внутрішніх переживань і настроїв, зовнішньо-подієвий план відіграє другорядну роль, не є семантично вагомим: відомо лише, що йдеться про зустріч між чоловіком і жінкою, яка "мала відбутися давно, однак на заваді стали все ті ж незріло-зелені слова..." [1, с. 117].

У новелі *"Дві мелодії для однієї струни"* яскраво реалізувалися такі риси новелістичного жанру, як наявність єдиного настроєвого епіцентру (туга й сум, викликані спогадами про колишні почуття), визначальна роль музичного начала у сюжетно-композиційній організації твору, наявність паралелізму колізій. Лірико-психологічний характер новели розкривається через змістову концентрацію на внутрішньому світі героїв, через лаконізм, динамізм та уривчастість нарації. Майстерне відтворення почуттів героїв відбувається через символіку й асоціативний паралелізм: довгий осінній день – тягуча живиця; печаль – розпечене сонце, осіннє глибоке небо; оповита смутком душа – бурштинова крапля; колишні почуття – обірвана струна тощо. Безфабульна форма новели зумовлює зосередженість на асоціативних зв'язках, які виникають в уяві героїв у результаті сприйняття пісенних рядків та звуків скрипки, що, у свою чергу, формує фрагментарність нарративу. Вільний рух у координатах суб'єктивного часопростору сприяє відтворенню діалектики внутрішнього світу, спогадів і сподівань, оповитих смутком і відчуттям самотності.

Важливу роль у конструюванні жанрових моделей малої прози Людмили Тарнашинської відіграє оригінальне образотворення. Психологічно переконливо письменниця відтворює неповторні характери, художньо досліджує внутрішній світ людини. Образи героїв розкриваються у контексті міжособистісних, родинних, професійних стосунків, у векторах різноманітних життєвих колізій та часових пластів (реалії воєнної, повоєнної, радянської та сучасної доби). Майстерністю у відображенні поліфонії духовного світу позначені жіночі образи, які розкриваються через моделювання емоційно-психологічних колізій, внутрішнього драматизму.

У таких новелах, як *"Усмішка Мони Лізи"*, *"Що дозволено Богові..."*, *"І німе нерозуміння..."* письменниця засвідчує своє розуміння особливостей чоловічої психології, адже, використовуючи форму оповіді від чоловічого імені, переконливо відтворює почуттєві, асоціативні, логічні процеси внутрішнього світу чоловіків. За словами письменниці, це "цілком підсвідома пересторога, аби не поспішали означувати мої писання таким нелюбим мені терміном "жіноча проза" [2, с. 6]. Загалом, як зазначає авторка, їй "не імпонують означення – чоловіча і жіноча поезія й проза, – є просто література й наука про неї, і місце в них кожного залежить лише від міри таланту, а не від статі" [3, с. 233].

Так, у новелі *"Усмішка Мони Лізи"* сприйняття дивної поведінки героїні, яка щовечора зупиняє всі годинники у своєму домі, відбувається крізь призму чоловічого світовідчуття. Відповідно, розкриття справжньої причини дій героїні неможливе, є лише здогади, припущення героя, від імені якого ведеться оповідь. У творі центральною є проблема часу і влади над ним людини. Спиняючи щовечора годинники, героїня створює ілюзію влади над часом, проте, вона безсила спинити плин життя: "А я з якимось переможним роздратуванням думаю, що сонця вона спинити не може, аби того й дуже хотіла. Хай спинить усі дзигарі земної кулі, хай спинить і моє серце, що дедалі більше нагадує мені годинниковий циферблат, то лиш оце небесне світило, цей уселенський дзигар спинити вона не в змозі" [1, с. 99].

Ідейна й образна система новели базована на паралелізмі до центрального змістового концепту – часу. Осмислюючи свої почуття, герой-оповідач вдається до паралелей: "Я не можу одним порухом волі спинити своє почуття до неї, як вона одним порухом руки спиняє свої дзигарі [...]. Я мовчки спостерігаю, як моя панна намагається спинити час, умертвити його, упокорити своїй волі – і невимовно боюся, що одного разу їй вдасться спинити й моє серце" [1, с. 99]. Дивна поведінка жінки, її загадкова посмішка викликає у свідомості героя порівняння з образом Мони Лізи. Така паралель поглиблює психологічну характеристику зображуваного: "[...] вона загадково мовчить й лиш тихо всміхається, коли я прагну бодай у такий спосіб – безсилим переконанням – оживити змертвілий у нашому домі час. [...] Вона

всміхається загадковою усмішкою Мони Лізи й мовчки йде спиняти марафон годинникових стрілок, щоб уранці знову обійти своє королівство – вельможною господаркою" [1, с. 100, 101].

Потрапивши під владу дивної жінки, герой потрапив і під владу мертвого часу. Прагнучи знайти пояснення, чому так сталося, він поступово усвідомлює, що нічого випадкового не буває: "Я ж і сам колекціонував, але не годинники – жінок: їхні усмішки, позирки, зітхання, шепоти – і розпачливі слова прощань... Я колекціонував їх без ліку, знаходячи втіху в тому, аби вчасно спинити той марафон, як моя кохана спиняє годинникову ходу. [...] І я не міг спинитися у тому спинянні, як врешті-решт спиняється годинник, аж доки не стрів її – загадку свою Мону Лізу" [1, с. 100, 101].

На рівні підтексту мовиться про вічну дилему людського буття: чи можна зупинити час, підкорити його? Відтак, напрошується висновок про необхідність не зупиняти час, а цінувати його.

Тембр настроєво-психологічної новели, за спостереженням І. Денисюка, передає "внутрішні душевні катаклізми, визрілі в атмосфері ліризованого тла" [4, с. 142].

У новелі "Що дозволено Богові..." ліризована форма внутрішнього монологу актуалізує внутрішні переживання героя-оповідача, його емоційний стан. Усі помисли і вчинки героя під час приїзду до міста, де живе жінка, яка його кохає, спрямовані на те, щоб не зустрітися з нею: "Я стаю тінню чужих тіней, розташовуюся в них – і зникаю безслідно. Я ладний перетворитися на пил, що пристає до підошов перехожих – сотень, тисяч, мільйонів підошов: аби тільки стати невидимим, небаченим, нестрінутим..." [1, с. 116]. Майстерне розкриття складної діалектики душі героя відбувається через відтворення свідомих і підсвідомих відчуттів, суперечності між якими формують настроєвий епіцентр новели. Якщо на рівні свідомості, у межах раціональної сфери герой прагне уникнути зустрічі з жінкою, то відтворені підсвідомі порухи його душі виявляють протилежне: "Загортаю у небуття тугу, що лине із незборимості, з підсвідомості, перев'язую шпагатом заборон тихе квиління душі, осяваю себе духом власної волі – й ховаюся на спід своєї потаємності. [...] Та несамохіль мої очі шукають тих печальних очей, моя душа, ску-

лена, зачасна (цить, дурна!) попри все хоче запалити в них ті сонячні іскорки – бодай лиш на мить..." [1, с. 116]. Мінливість людської душі, боротьба в ній протилежних почуттів розкривається у контексті образу героя через відтворення суперечності свідомого і підсвідомого, раціонального й ірраціонального начал. Це підкреслено і в оригінальному композиційному прийомі: новела завершується тим самим реченням, що й починається, лише усіченим і з семантичним нюансом, який ілюструє еволюцію почуттів героя.

У новелі "*І німе нерозуміння...*" розкривається складний характер взаємовідносин між героями – Гаврилом і Матильдою. Відтворення природи почуттів, які пов'язують героїв, передача суб'єктивного переживання відбувається через форму першоособової нарації. Такий спосіб організації художнього матеріалу сприяє максимальному відтворенню психологічно-емоційного спектру. Захоплюючись Матильдою, Гаврило, водночас, відчуває певне протиріччя у своїх почуттях до неї: "Коли я бачу Матильду, мені хочеться говорити їй ніжні, лагідні слова [...]. Милуватися нею, вбирати в себе випромінюване її тремким тілом тепло. Їй, водночас, кортить те тепло остудити – щоб аж мороз поза шкірою, кортить зробити їй боляче, змусити зіщулитися, а то й заплакати. Вона любить і не розуміє мене. А через те трохи боїться. Та я й сам себе не розумію: звідки те бажання морозу поза шкірою?" [1, с. 110]. Причини такого ставлення до дівчини розкриваються у спогадах героя про власне дитинство, хвору матір, в очах якої "навіки застиг біль. А часом у них борсався страх – упереміш із німим нерозумінням" [1, с. 112]. Не відчувши в дитинстві материнської уваги й любові, герой свою нереалізовану потребу намагається компенсувати у стосунках із Матильдою, на рівні підсвідомості шукаючи те, що нагадує йому матір. Звідси – несвідоме бажання бачити в очах Матильди "біль, відданість і німе нерозуміння" [1, с. 110–111].

Отже, новели Людмили Тарнашинської прикметні оригінальним образотворенням, репрезентують вміння авторки створювати як **жіночі, так і чоловічі образи**, моделювати неповторні характери, фіксувати духовно-психологічні, емоційно-інтелектуальні нюанси, що в комплексі формують особистість людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тарнашинська Л. Парасоля на кожен дощ. Новели, оповідання, маленькі повісті / Л. Тарнашинська. – К.: Неопалима купина, 2008. – 260 с.
2. Тарнашинська Л. Сходження на Фудзіяму: Новели / Л. Тарнашинська. – Львів: Престиж-інформ, 1999. – 64 с.
3. Тарнашинська Л. Закон піраміди: Діалоги про літературу та соціокультурний клімат довкола неї / Л. Тарнашинська. – К.: Унів. вид-во "Пульсари", 2001. – 264 с.
4. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX століття / І. Денисюк. – Львів: Науково-видавниче товариство "Академічний Експрес", 1999. – 280 с.

Стаття надійшла до редакції 24.04.15

Е. А. Федосій, асистент

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Художественное моделирование действительности в образной системе прозы Людмилы Тарнашинской

В статье сосредоточено внимание на воспроизведении сложной диалектики внутреннего мира героев, раскрыт гамма чувственного настроения (печаль, одиночество, безответное чувство, отчаяние, непонимание, надежда). Рассмотрены особенности моделирования не только женских, но и мужских образов в новеллах Людмилы Тарнашинской. Выявлена специфика раскрытия мужской психологии, духовного мира, искусно изображена сложная диалектика души героя, которая происходит посредством воссоздания сознательных и подсознательных ощущений, противоречия между которыми формируют эпицентр настроения новеллы.

Ключевые слова: женская проза, малая проза, мужские образы, бесфабульность, сумм, одиночество, безответное чувство, отчаяние, непонимание, надежду, внутренний мир.

O. Fedosiy, assistant

Institute of Philology, Taras Shevchenko University of Kyiv

Artistic modeling of image system prose of Lyudmila Tarnashynska

The article focuses on reproducing complex dialectic of the inner world of heroes, revealed sensory-gamma (sadness, loneliness, unrequited feelings, frustration, misunderstanding, hope). The article features modeling not only female but also male characters in novels of Lyudmila Tarnashynska. It is revealed the specific disclosure of male psychology, spiritual world, masterfully depicted a complex dialectic soul of the hero, which is due to the play of conscious and unconscious feelings, contradictions between them form the mood epicenter of the story.

Keywords: female prose, small prose, male images, sadness, loneliness, unrequited feelings, frustration, misunderstanding, hope, inner world.